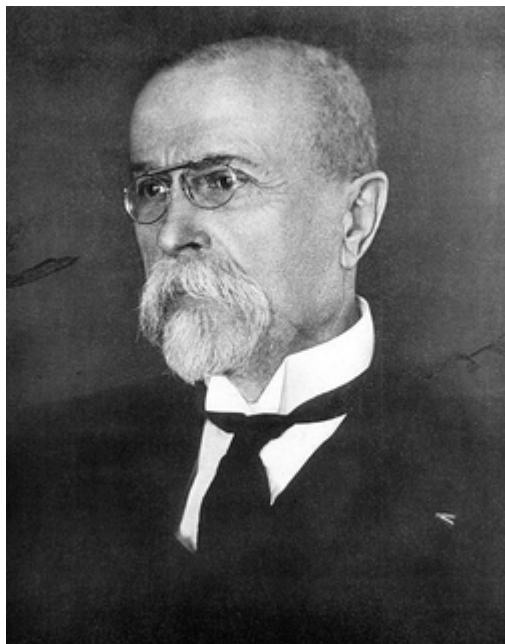

28. říjen – Den vzniku samostatného československého státu

V průběhu první světové války v Čechách vládla neobyčejně sklíčená atmosféra. Česká společnost nepřijala rakouský stát za svůj ani dříve, těžko to mohla udělat v době, kdy jí nabízel jen perspektivu války. Je očividné, že k tomuto postoji přispělo také nepřátelské chování rakouských úřadů. V zásadě tolerantní Rakousko se dosti změnilo. Byl uzavřen parlament, demokratická práva byla omezena a na řízení státu získávalo stále větší vliv armádní velení. Česká politika se odmlčela. Za těchto okolností nabývala na významu česká kultura. Jen novináři, herci, spisovatelé se mohli veřejně obracet k národu. Úřady nedokázaly formulovat přitažlivý propagandistický a kulturní program, zatajováním a překrucováním zpráv z bojiště jen podryly důvěru v jakékoliv zpravodajství, a tak jim jako hlavní nástroj kulturní politiky zbyla jen cenzura. Zdálo se, že v duchu, teoreticky se s Rakouskem rozešel už kdekdo, ve skutečnosti našel odvahu k tomuto kroku jen jediný muž – **Tomáš Garrigue Masaryk**.

V prosinci 1914 se odebral do emigrace. Masarykovo postavení zpočátku vypadalo beznadějně. Jediné, na co se mohl spolehnout doma, byl jen úzký proužek příznivců pod vedením **Edvarda Beneše**, kteří vytvořili tajnou organizaci, již nazvali **Mafie**. V zahraničí nacházel odezvu zprvu u anglosaských publicistů a intelektuálů, podporovat ho začaly i organizace krajanů, hlavně v USA. K personálnímu posílení odboje došlo až na konci roku 1915. V září přijel do Paříže Edvard Beneš, a v prosinci navázal s Masarykem spojení i slovenský astrofyzik **Milan Rastislav Štefánik**.

Tito tři muži sestavili v průběhu roku 1916 Českou, později Československou národní radu jako hlavní orgán protirakouského odboje. Aby svým koncepcím dodala Národní rada skutečné váhy, podporovala ze všech sil vytváření československého zahraničního vojska, legií, které se na italské, francouzské a ruské frontě formovaly z českých a slovenských předválečných emigrantů a především z vojenských zajatců a přeběhlíků. Vojenská hodnota československých legií se nejvýrazněji uplatnila na ruské jihozápadní frontě v létě 1917. Československá střelecká brigáda v síle tří pluků se vyznamenala v bitvě u Zborova. Dobře organizované a vyzbrojené legionářské oddíly se přitom mohly stát i zárodkem velké

protisovětské akce. V okamžiku, kdy se 21. pěší pluk chystal posílit spojenecké pozice, uznala Národní radu, jako legální představitelku obou národů Francie a později se k ní připojily i Spojené státy a Velká Británie.

Mezitím se výrazně změnila i domácí politická scéna. Všechny naděje na ruskou pomoc pohřbila porážka carských armád u Gorlice v květnu 1915. Česká politika upadla opět do hluboké deprese. Mezi Čechy se začala rýsovat myšlenka aktivní podpory rakouského státu, který měl za odměnu více přihlížet k přáním českého národa. Tuto iniciativu podpořily i další politické strany, včetně sociální demokracie, které se v listopadu 1916 dohodly, že vytvoří dvě společné organizace – Český svaz a Národní výbor. Koncentrace českých politických sil byla považována za nutnou především s ohledem na předpokládané ústavní změny, spojené s nástupem nového císaře Karla I. v roce 1916. Své představy o potvrzení jednoznačné nadvlády německé buržoazie v Rakousku němečtí politici neuskutečnili. Na jaře 1917 se politické klima v monarchii změnilo natolik, že nemohli riskovat žádné experimenty.

České veřejné mínění se výrazně radikalizovalo, začalo se uvažovat buď o zásadní přestavbě Rakouska, tentokrát podle českých představ, nebo o jeho úplném rozbití.

Český svaz se přizpůsobil měnící se situaci a 30. května 1918 vydal prohlášení, žádající, aby habsburská monarchie byla upravena ve spolkový stát svobodných a rovnoprávných národů. Nepřímo, nicméně jasně, se vyslovil i pro budoucí spojení Čechů a Slováků v jednom státě.

Složitého úkolu se ujal zreorganizovaný Národní výbor, který byl 13. 7. 1918 sestaven podle výsledků posledních voleb z roku 1911. Jeho představitelé si uvědomovali, že nebude problém samostatnost vyhlásit, ale udržet, nedopustit násilnosti a krveprolití, připravit fungující státní aparát a příslušná opatření, jimiž by se přerušil styk s Vídní a Budapeští a vytvořila vlastní základna státu.

Vojenskou porážku monarchie a hospodářský chaos násobilo ještě nebezpečí politické dezintegrace, k níž valným dílem přispívali právě Češi. Česká politika se rozhodla oddělit své země od ostatního středoevropského prostoru, hrozícího dalšími zmatky a revolucemi. Císař nekladl českým snahám velký odpor. Mohl alespoň doufat, že nově konstituovaný český stát nepřeruší s Rakouskem všechny svazky. Když 27. října 1918 odeslal ministr zahraničí Julius Andrassy nótu Spojeným státům, v níž jeho vláda ve snaze ukončit válku za každou cenu přislíbila i uznání práv Čechoslováků a Jihoslovánů, pochopilo úřadující předsednictvo Národního výboru, že přišel čas. 28. října 1918 převzal Národní výbor hlavní zásobovací centrálu, Obilní ústav a později i další úřady, včetně místodržitelství. Odpoledne byla na Václavském náměstí v Praze oficiálně vyhlášena samostatnost.